

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

*УДК 333.452 Проф. Л.В. Батченко, д-р. екон. наук; аспір. Є.С. Драгомірова –
Донецький державний університет управління*

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Концепція соціального капіталу за останні роки зазнала немало змін і посіла одне із центральних місць у соціологічній та економічній науці. Як теоретична концепція та предмет емпіричних досліджень соціальний капітал потерпав детального аналізу та всебічного вивчення. Головною метою досліджень дотепер є доказ існування та користі соціального капіталу, його впливу на процеси розвитку, що відбуваються в суспільстві. Метою статті є аналіз еволюції концепції соціального капіталу та її впливу на економічний розвиток будь-якого регіону або окремої територіальної одиниці.

*Prof. L.V. Batchenko; post-graduate E.S. Dragomirova –
Donetsk state university of management*

Evolution of social capital conception and economic development influence

Conception of social capital in the last few years gain quite a bit changes and occupied one of central places in sociological and economic science. As theoretical conception and article of empiric researches a social capital suffered the detailed analysis and comprehensive study. The primary objective of researches to this day is proof of existence and benefit of social capital, his influence, on the processes of development of, which take a place in society. The purpose of the article is an analysis of evolution of conception of social capital and its influence on economic development of any region or separate territorial unit.

Викладення основного матеріалу дослідження. Концепція соціального капіталу, що стала ключовою для багатьох напрямків соціально-економічного знання, на жаль, досі не отримала належного визнання як науковий інструмент пізнання. Однак, освоєння соціальних концепцій, визнаних на світовому рівні, дасть змогу не тільки краще зрозуміти існуючі соціальні процеси, але й уникнути їхнього негативного впливу на економічний розвиток, політичну стабільність і соціальну захищеність громадян.

Уперше термін "соціальний капітал" з'явився в роботах Л. Дж. Хеніфена з вивчення шкільних центрів сільських спілок і його було застосовано для пояснення "усвідомлених субстанцій, що мають велике значення в повсякденному житті людей" [1].

П'єр Бурдьє першим здійснив систематичний аналіз соціального капіталу. Він визначив цей термін як "агрегацію дійсних або потенційних ресурсів, які пов'язані з включенням у надійні мережні або інституціолізовані відносини взаємних обов'язків або визнання" [2]. Його бачення є інструментальним та зосереджено на користі, котру нагромаджують люди, коли беруть участь в різноманітних організаціях – релігійних, громадських спілках та, навіть, у промислових та комерційних – з приводу свідомого та несвідомого нагромадження "специфічного" ресурсу. Із тлумачень соціального капіталу того часу можна зробити висновок, що якість соціального капіталу дорівнює

якості ресурсів, до яких має доступ людина. Якісною відмінністю визначення Бурдье є зниження значення всіх форм економічного капіталу, що визначався як нагромаджений людський труд. "Через соціальний капітал актори можуть отримувати прямий доступ до економічних ресурсів (отримувати субсидії, захищати ринки та ін.). Також вони в змозі інтегруватись в певні інститути через грамоти, дипломи та сертифікати, тобто інституціоналізувати людський капітал). З іншого боку, придбання соціального капіталу потребує зваженого вкладання економічного та культурного ресурсу" [3]. Значення досліджень Бурдье полягає у відокремленні від суто економічного виміру соціальних процесів, поєднав економічні, владні, культурні та соціальні виміри.

Поява концепції соціального капіталу та розмаїття термінів з визначення сутності соціального капіталу пов'язано з розвитком економічної теорії. У 1960-ті роки в роботах Г. Беккера, Дж. Джонсона, Т. Шульца було обґрунтовано з погляду економічної теорії категорію "людський капітал" [4-6]. Описаний вченими підхід базувався вже не тільки на економічному аналізі проблематики продуктивності, а також на нематеріальних та соціальних цінностях, нормах та правилах. Наприклад, як продуктивний ресурс було розглянуто освіту, що здатна збільшувати індивідуальну та суспільну користь економічної діяльності.

Найбільше поширення поняття "соціальний капітал" отримало з появою фундаментальних робіт Джеймса Коулмана. Згідно з його визначенням, соціальний капітал – це потенціал взаємної довіри та взаємодопомоги, що цілеспрямовано формується у міжособовому просторі [7]. У його роботах також знаходять відображення головні визначальні риси фізичного, людського та соціального капіталів. Так, якщо фізичний капітал є продуктом матеріальних змін та трансформацій у матеріалах, обладнанні, а людський формується з людей, які є носіями знань і результатом їх майстерності та здібностей. А сам соціальний капітал є продуктом специфічних, високоорганізованих відносин між людьми та призначений полегшувати їх взаємодію. Отже, соціальний капітал не можна виміряти, відчутти, торкнутись, але, певною мірою, його можна як створити, так і зруйнувати, як і фізичний та людський.

Наступною віхою розвитку концепції соціального капіталу стали дослідження Р. Патнема та Ф. Фукуями, які пояснили залежність коливання рівня добробуту, позитивну динаміку соціально-економічного розвитку держави від нагромадженого рівня соціального капіталу [8-9]. З аналізу висновків Патнема можна виділити: соціальний капітал є основним компонентом громадського суспільства, що укріплює державні інститути та сприяє економічному розвитку.

Згідно з працями Ф. Фукуями "Довіра" та "Величезний розрив", соціальний капітал розуміють як "набір неформальних цінностей або норм, які приймаються членами певної групи, і роблять можливим співробітництво в середині цієї групи" [9-10]. У своїх дослідженнях Фукуяма робить висновок про існування тісного кореляційного зв'язку між суспільством з високим рівнем довіри, великим соціальним капіталом та, з іншого боку, здібністю створювати величезні приватні компанії (США, Японія, Німеччина). У країнах з нижчим рівнем довіри досліджується підвищення зайнятості у сімейному бізнесі (Франція, Італія, Тайвань) [9-10].

Таким чином, наявність та запас соціального капіталу "колективної пам'яті суспільства" залежить від історичного розвитку країни. А нагромадження соціального капіталу також пояснює необхідність послідовного розвитку, наслідування цінностей старшого покоління, що, своєю чергою, формує культуру як джерело довіри та співробітництва як на мезорівні, так і на макрорівні, пояснюючи причини соціально-економічного добробуту регіонів та країн. У цьому випадку вивчення соціального капіталу спрямоване на пояснення таких соціальних наслідків, як бідність, особисте збагачення, рівень злочинності та створення прозорого та діючого апарату влади. Оскільки соціальний капітал не відокремлюється від поняття "громадське суспільство" та "демократія", він має практичну значущість для формування економічної політики органів державної та муніципальної влади. Прозорість та доступність процесу прийняття рішень на місцевому рівні є базою для створення територіального фонду соціального капіталу. Треба відзначити, що велике значення для утримання політичної стабільності, підтримки сталого економічного розвитку на місцевому рівні мають соціальні зв'язки та громадські ініціативи. Останні, помножені на соціалізацію бізнесового кола, мають підвищувати ефективність розвитку всього регіону незалежно від наявності природних ресурсів та державної підтримки. Система участі громадян в управлінні регіоном зумовлює необхідність наявності навичок кооперації, взаємодії, толерантності, що, своєю чергою, базуються на принципах наслідування соціального капіталу та його розвитку. Останнє забезпечується сімейними цінностями, шкільною та вищою освітою, визначністю авторитетів серед батьків, вчителів, діячів громадських організацій та бізнесового сектора.

Розвиток соціальної інфраструктури регіону через освіту, охорону здоров'я, ринок праці забезпечує місцеве населення підтримкою в сучасних умовах, коли сімейні цінності не завжди відтворюються, а поняття сусідства втрачено через ріст міських жителів та великий розрив між "багатими" та "бідними". Отже, виявляється слабкість соціального капіталу.

У рамках територіального розвитку адміністративним органам слід наголосити на партнерських відносинах між суб'єктами регіону (будь то бізнес, освіта або громадське утворення), які в процесі неформального спілкування виробляють стратегії досягнення високих цілей розвитку. Взаємне пристосування збігається з однією з ознак місцевої спільноти – відчуттям спільності, що надає кожній людині значущості та приналежності до процесу розвитку як спілки, членом якої він є, так і регіону або країни в цілому. Відчуття довіри та спільності психологічно позитивно впливають на людину, що, своєю чергою, призводить до полегшення процесу організації та менеджменту соціального капіталу. Це в кінцевому підсумку призводить до зниження навантаження на місцевий культурний спадок та соціальну сферу.

Отже, для успішного функціонування регіональної економіки необхідна не лише чітко налагоджена система регулювання взаємовідносин суб'єктів господарювання, але і "висока ідея", що підтримується ними та підтримує їх. Таким принципом існування людей в рамках певної групи або території і є соціальний капітал.

Висновок. Здійснене дослідження щодо становлення та еволюції концепції соціального капіталу підтверджує нерозривність зв'язку із політичними, економічними та соціальними процесами суспільства на різних рівнях. З урахуванням використання соціального капіталу підприємницька діяльність стає менш ризикованою через наявність такої складової, як визначеність та довіра суб'єктів взаємодії. Розвиток соціальних мереж підтримує та інтенсифікує комунікаційні процеси в суспільстві, що знаходить підтримку в загальнодержавному менеджменті соціального капіталу.

Література

1. **Hanifan L.J.** The rural school community center// *Annals of the American Academy of political and Social Science*. – 1916, № 67. – P. 130-138.
2. **Бурдые П.** Социология политики. – М.: Наука, 1993. – 84 с.
3. **Плискевич Н.М.** Социальный капитал как научная категория// *Общественные науки и современность*. – 2004, № 4. – С. 9.
4. **Becker G.** Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education/ New York; National Bureau of Economic Research, 1964.
5. **Johnson H.G.** The economic Approach to Social Questions// *Economica*, February 1968/ – Vol.36.
6. **Schultz Th.** Investment in Human Capital// *American Economic Review*. – V.51 (March 1961).
7. **Coleman J.** Foundations of Social Theory. – Cambridge, 1990. – P.304.
8. **Прощетающие комьюнити**, социальный капитал и общественная жизнь// *МЭиМО*. – 1995, № 4. – С. 16.
9. **Fukuyama F.** Social Capital and Civil Society. – George Mason University. 1999.
10. **Фукуяма Ф.** Великий разрыв: Пер. с англ. – М., 2003. – С. 30.

УДК 336

*Проф. Ж.В. Поплавська, д-р екон. наук; аспір. Т.В. Доненко –
НУ "Львівська політехніка"*

СУТНІСТЬ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЙОГО ФОРМУВАННЯ

У цьому дослідженні розглянуто та проаналізовано підходи різних дослідників до трактування поняття життєвого циклу підприємства та класифікації його стадій. Обґрунтовано необхідність диверсифікації продуктового портфеля з метою зменшення залежності життєвого циклу підприємства від життєвого циклу товарів, що випускаються ним. Визначено чинники макро- та мікросередовища, що впливають на формування життєвого циклу підприємства.

Ключові слова: розвиток підприємства, життєвий цикл підприємства, стадія життєвого циклу підприємства, чинники формування життєвого циклу підприємства, життєвий цикл товару

Prof. Zh.V. Poplavska, post-graduate T.V. Donenko – NU "L'vivs'ka Politekhnik"

The nature of a corporate lifecycle and the factors that influence on its creation

In the given research work are considered and analysed approaches of different researchers to interpretation of corporate lifecycle and classification of its stages. Grounded a necessity of diversification of product brief-case with the purpose of reduction of dependence of corporate lifecycle from the life cycle of its products. Factors of macro and micro environment, that affect forming of enterprise's life cycle, are determined.